

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Open zee aquacultuurproject Aruba

Voorlopig toetsingsadvies over het milieueffectrapport

1 mei 2025 / projectnummer: 3884

Commissie voor de
milieueffectrapportage

dhr. Geoffrey B. Wever
Minister van Financiën, Economische Zaken en Primaire
Sector
en
dhr. Michiel G. Eman
Minister van Algemene Zaken, Cultuur, Milieu en Natuur

ons kenmerk
3884 TS
behandeld door
R. Sillevius Smitt/A.J. Kolhoff
doorkiesnummer
030 234 76 48

L.G. Smith Boulevard 76
Oranjestad, Aruba

Datum: 1 mei 2025

Onderwerp: Advies over open zee aquacultuurproject Aruba

Geachte heer Wever, geachte heer Eman,

Graag spreek ik mijn oprechte dank en waardering uit voor uw verzoek om het milieueffectrapport voor het open zee aquacultuurproject van Petros te beoordelen. U laat hiermee zien dat u een onafhankelijke beoordeling van groot belang acht voor optimale besluitvorming. Ook dank ik u voor uw openheid en gastvrijheid bij het ontvangen van onze Commissie op uw eiland. Het is bijzonder en belangrijk dat u als verantwoordelijke ministers voor Economie en Natuur samen optrekt. Aan economische, sociale en milieubelangen wordt immers het grootste recht gedaan als ze in samenhang worden beoordeeld.

Ons advies over het milieueffectrapport

Uw overheid en Petros hebben beiden het doel te voldoen aan de hoogste internationale standaarden ('best practice') op het gebied van aquacultuur én milieueffectrapportage. Dat is ambitieus, ook omdat het de eerste keer is dat u een milieueffectrapport heeft laten opstellen. In dat licht is het opgestelde rapport al tamelijk gedegen, zeker na de tussentijdse aanvulling van informatie door Petros. Tegelijkertijd constateren wij dat er nog stappen te zetten zijn: op meerdere onderwerpen adviseren we om informatie aan te vullen en dan pas een besluit te nemen over het project. Aanvullend deel ik hierna graag enkele observaties na beoordeling van het rapport.

Nut en noodzaak kweek Northern red snapper voor Aruba

Petros wil met dit project bijdragen aan de economische diversificatie van Aruba en de voedselzekerheid. Wij concluderen dat dit project, waar afgenomen door de lokale markt, de voedselzekerheid alleen versterkt in de bovenlaag van de Arubaanse bevolking. Het eindproduct, de geproduceerde vissen, is immers vooral voor luxe restaurants, de toerismesector en de export bedoeld. Wij vinden het belangrijk dat u dit weet, zodat u dit kunt meewegen bij het besluit over het project.

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t (030) 2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

IBAN NL51RABO0394229738
KvK-nr 41185216
BTW-nr NL8004.015.42.B.01

Monitoring haalbaarheid en milieugevolgen cruciaal

Wij constateren dat de praktische en financiële haalbaarheid en de milieugevolgen van het project lastig te voorspellen zijn. Het is daarom verstandig dat Petros voorstelt om in de eerste vier jaar tot 500 ton vis per jaar te produceren en daarna pas op te schalen tot 2.000 ton. Gelet op de onzekerheden bevelen wij aan om een beslismoment in te bouwen na de eerste fase en vervolgens de beslissing om al dan niet te mogen opschalen te baseren op goede en systematische monitoring en evaluatie van de eerste projectfase.

Belang open communicatie en transparantie

Naast een rapport is milieueffectrapportage óók een proces waarin economische, sociale en milieubelangen actief en transparant worden betrokken. In dat kader benadrukken we het belang van open communicatie en transparantie richting alle relevante belanghebbenden, binnen en buiten de Arubaanse overheid, over het open zee aquacultuurproject.

Strategische omgang met kwetsbaar milieu Aruba, Bonaire en Curaçao

Het mariene ecosysteem op en rond Aruba gaat al jarenlang achteruit, terwijl het een pijler is onder uw economie. Het is wezenlijk dat Aruba samen met een brede vertegenwoordiging van haar inwoners een concreter beeld ontwikkelt van de maximaal wenselijke en toegestane belasting van het mariene ecosysteem en de economische activiteiten die dan nog passen. Een strategisch (plan-)milieueffectrapport is bij uitstek geschikt om, eventueel samen met Bonaire en Curaçao, te onderzoeken welke belasting het systeem nog aankan en hoe Aruba haar economische, sociale en milieu-ambities in samenhang kan realiseren.

Daarnaast is ons opgevallen dat de capaciteit van de waterzuivering en afvalverwerking op het eiland onvoldoende is, met grote risico's voor milieu, natuur en volksgezondheid. Ook voor deze problematiek is een strategisch milieueffectrapport een uitermate geschikt instrument.

Afsluitend

U hebt aangegeven dat het uw intentie is om de ontbrekende informatie in het milieueffectrapport binnen afzienbare tijd aan te laten vullen en aan ons voor te leggen voor een 'definitief advies'. Daartoe zijn wij uiteraard graag bereid. Ik hoop dat dit traject helpt om de internationale 'best practice' in aquacultuur en milieueffectrapportage toe te passen. Maar ook om de praktijk van milieueffectrapportage op uw eiland verder te verbeteren. Zoals met u besproken, blijven wij graag aan dat laatste een bijdrage leveren.

Met vriendelijke groet,

Signed By: Ms S.L.J.M. Filippini
01/05/2025 18:39:56 CEST
ID: a84d9aa7-c601-4d2b-a387-ddf360b58dd3
Auth: Scribble

S.L.J.M. (Simone) Filippini
Voorzitter
Commissie voor de milieueffectrapportage (Internationaal)

1 Advies over het MER in het kort

Het bedrijf Petros Aquaculture Operations (hierna: Petros) wil op Aruba de vissoort Northern red snapper¹ gaan telen voor export en lokale consumptie. Het project is bedoeld om de Arubaanse economie te diversifiëren en voor het versterken van de voedselzekerheid.

Petros heeft een milieueffectrapport (MER) opgesteld met daarin de mogelijke gevolgen voor natuur en milieu in Arubaanse wateren en op land.² De Minister van Financiën, Economische Zaken en Primaire Sector van Aruba heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna: de Commissie) gevraagd om een onafhankelijk advies over het MER. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de kwaliteit en de volledigheid van het MER, waarbij ze onder andere let op de correctheid en relevantie voor de besluitvorming.

Waaruit bestaat het project?

In totaal wil Petros in de eerste fase van vier jaar tot 500 ton vis per jaar produceren en in de tweede fase uiteindelijk 2.000 ton per jaar. Een deel is bestemd voor lokale consumptie, een deel voor de export.

Het project bestaat op het land uit een viskwekerij, een verwerkingsinstallatie en een pier. Op zee, op ongeveer acht kilometer uit de kust, bestaat het project in de eerste fase uit vier viskooien (onder water) en in de tweede fase worden dat zestien kooien. De zestien kooien beslaan een gebied van circa 1 km² en worden verankerd aan de bodem. Zie figuur 1 voor de locaties op land en zee. Meerdere keren per dag zullen schepen heen en weer varen voor aan- en afvoer van vis en voor verzorging van de vissen. Daarnaast is er transport op het land (van en naar havens en de luchthaven) en vervoer van visvoer en verse vis in vliegtuigen.

Wat staat in het MER?

Het MER richt zich uitsluitend op de eerste fase van het project en beschrijft hiervoor drie scenario's: (0) geen project, (1) geheel voorkomen van negatieve effecten met alle maatregelen die mogelijk zijn, en (2) zoveel mogelijk beperken van negatieve effecten met maatregelen die Petros van plan is te nemen ('best practical means').

Op land komt het project op een industrieterrein. Qua geluid, geur, afvalwater en luchtkwaliteit neemt de belasting van de omgeving, die nu al aanzienlijk is, toe. De kwaliteit van zeewater kan verminderen doordat het project voor de viskweek zeewater gebruikt en een bepaalde hoeveelheid na behandeling weer op zee loost. Afvalwater van de visverwerking gaat naar de bestaande lokale rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI). De beschikbaarheid en kwaliteit van grondwater kunnen verslechteren in de aanleg- en gebruiksfase.

Hoewel op de planlocatie geen op Aruba beschermde dier- en plantensoorten zijn waargenomen, komen er wel lokale diersoorten voor, zoals vogels en hagedissen. De aanleg-

¹ *Lutjanus campechanus*.

² *Environmental Impact Assessment for Aquaculture Fish Farm Aruba, rev. 04*, ACE Firm Engineering, 14 februari 2025. De Commissie heeft meer informatie ingezien dan in de publieksversie van het MER staat. Een deel van het MER is door het bevoegd gezag als vertrouwelijk aangemerkt. De publieksversie is versie ('rev.') 05 van 11 maart 2025.

en gebruiksfase kunnen deze soorten verstoren. Vast afval van de visverwerking kan dieren zoals muizen en ratten aantrekken.

Het projectdeel op zee bevindt zich circa acht kilometer uit de kust. De vissen in de kooien produceren mest die in zee terecht komt en zich verspreidt. Het MER stelt dat de concentratie van deze deeltjes door de stroming en turbulentie snel verdund wordt. Daardoor is een concentratieverhoging al op korte afstand (50 tot 100 meter) van de kooien niet meer meetbaar. De impact op het mariene ecosysteem is hierdoor in de directe omgeving van de kooien beperkt, maar draagt wel bij aan de totale belasting van het grotere ecosysteem van de Caribische Zee en Golf van Mexico. Die totale belasting is nu al aanzienlijk.

Het MER stelt dat alle negatieve milieueffecten beperkt zijn. Voor het landdeel is dat vooral omdat de bestaande milieubelasting van het industrieterrein al hoog is en de toename als gevolg van het voorgenomen plan in verhouding gering. Op zee zijn de effecten volgens het MER beperkt in verhouding tot het grotere mariene ecosysteem van de Caribische Zee.

Toetsingskader: format Aruba en internationale 'best practice'

De Commissie leest in het MER dat het document is opgesteld aan de hand van het 'EIA format' van het Ministerie van Algemene Zaken, Cultuur, Milieu en Natuur (Directie Natuur en Milieu, DNM). Het MER beschrijft tegelijkertijd dat het onderzoek uitgevoerd is conform 'environmental best practices'. De internationale 'best practice', zoals verwoord in de 'IFC Performance Standards' van de Wereldbank³, schrijft een bredere insteek voor dan het format van DNM, zoals het in beeld brengen van sociale en sociaaleconomische effecten.

Op verzoek van de overheid van Aruba heeft de Commissie het MER getoetst aan de internationale 'best practice'. In het belang van de zorgvuldigheid en op verzoek van de Arubaanse overheid heeft de Commissie het MER dus tegen de hoogste internationale standaarden beoordeeld. Onderstaand advies is hiervan het resultaat.

Wat is het advies van de Commissie over het MER?

Dit advies is een 'voorlopig advies'. De regering van Aruba heeft aangegeven dat zij de intentie heeft om de ontbrekende informatie in het MER binnen afzienbare tijd aan te laten vullen en het rapport dan opnieuw aan de Commissie voor te leggen. Daarna volgt het definitieve advies van de Commissie.

De Commissie waardeert de inspanningen die zichtbaar zijn geleverd om het MER op te stellen. Dit geldt ook voor het feit dat Petros schriftelijke vragen van de Commissie uitgebreid beantwoordde en, na de tussentijdse bespreking van het MER, binnen enkele weken extra informatie aan de Commissie ter beschikking stelde in de vorm van bijlage 37.

Het MER behandelt geeft al een redelijk compleet beeld van de milieugevolgen van het project en mitigerende maatregelen. Het MER brengt de huidige milieubelasting op land overwegend goed in beeld door tellingen van verkeer en metingen van geluidhinder en luchtkwaliteit. Ook bevat het MER veelal een goede beschrijving van de bestaande situatie van het mariene ecosysteem. Op een aantal onderdelen ontbreekt nog essentiële informatie (zie hierna).

Bijlage 37 van het MER geeft een goed beeld van de redenen voor de keuze van de locatie op zee, de opzet van het kweekstelsel op zee, het energiegebruik en het mogelijke hergebruik

³ Dit zijn internationaal erkende standaarden om projecten duurzaam uit te voeren, zie paragraaf 2.5 van dit advies.

van vaste afvalstoffen. Positief is dat Petros de 'Best Aquaculture Practices' en de 'Aquaculture Stewardship Council'-criteria wil toepassen.

In het MER staat dat dit project bijdraagt aan de economische diversificatie van Aruba in combinatie met het versterken van de voedselzekerheid. De Commissie concludeert uit het MER dat dit project de lokale voedselzekerheid alleen in de bovenlaag van de Arubaanse bevolking versterkt. Het eindproduct, de geproduceerde vissen, is immers vooral voor luxe restaurants, de toerismesector en de export bedoeld. De Commissie beveelt aan het bevoegd gezag aan om dit mee te wegen bij de beoordeling van nut en noodzaak van het project (zie paragraaf 3.1.1 van dit advies).

De Commissie ziet een aantal onzekerheden. De haalbaarheid van het project is lastig te voorspellen omdat de Northern red snapper elders nog niet op commerciële schaal geproduceerd wordt en onzeker is of deze soort zich in kooien in de Arubaanse wateren kan handhaven. Daarnaast is er onzekerheid over de gevolgen voor het mariene ecosysteem, waarover ook zorgen leven bij belanghebbenden. De Commissie beveelt daarom aan om na fase 1 een beslismoment in te bouwen. Ook beveelt ze aan om de beslissing om al dan niet te mogen opschalen tot 2.000 ton te baseren op goede en systematische monitoring en evaluatie van de eerste projectfase (zie paragraaf 3.1.2 van dit advies).

Aanvullend op deze aanbevelingen signaleert de Commissie bij de toetsing van het MER dat belangrijke informatie ontbreekt. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij de vergunningen voor het open zee aquacultuurproject op Aruba. Ook is die informatie nodig om te voldoen aan Arubaanse regelgeving en internationale 'best practice' voor het bepalen van milieu-, sociale en sociaaleconomische gevolgen van projecten. Het gaat om de volgende punten:

- **Inzicht in de onderdelen van het project⁴ ontbreekt nog op de volgende punten:**
 - een **actueel overzicht van de geprojecteerde inrichting** van de projectlocatie op land en het plangebied op land inclusief begrenzingen;
 - de beschrijving van relevante **geur- en geluidbronnen** binnen het verwerkingsproces op land;
 - de wijze waarop **water voor de viskwekerij** wordt aangevoerd, hoeveel water dit is, hoeveel wordt geloosd en wat de milieueffecten zijn;
 - de wijze waarop vervuiling van de Barcadera lagune wordt voorkomen bij het **schoonmaken en onderhouden** van schepen;
 - de locatie en verankering van de **pier** en de milieugevolgen;
 - een overzicht van **vaar- en transportbewegingen** over de pier en de openbare weg en de milieugevolgen van het transport.
- **Milieugevolgen bij 2.000 ton.** Het MER gaat over de milieugevolgen van fase 1. Een kwantitatief beeld van de gevolgen van fase 2 is nodig omdat deze fase onlosmakelijk onderdeel is van het project en essentieel is voor een winstgevende bedrijfsvoering.
- **Mogelijkheden voor verwerking afvalwater.** Het MER toont niet aan dat de RWZI's op het eiland voldoende capaciteit hebben om afvalwater van het project, nu en in de toekomst, te verwerken. Daarnaast ontbreekt inzicht in de mogelijkheden om afvalwater op de projectlocatie te zuiveren als de RWZI's onvoldoende capaciteit zouden hebben.
- **Milieugevolgen op land en zee.** De cumulatieve milieugevolgen op land qua geluidhinder, luchtkwaliteit, geurhinder en verkeersstromen zijn niet uitgewerkt, net als

⁴ De Commissie beschouwt als het totale project: de aanleg- en de gebruiksfase, op land en op zee, met een productievolume van 500 ton in de eerste fase en 2.000 ton in de tweede fase.

de gevolgen voor de naastgelegen Rooi Bosal, een natuurlijke insnijding in de kust met mangrove (inclusief mitigerende maatregelen). Ook onvoldoende uitgewerkt zijn de gevolgen voor het mariene ecosysteem (bijvoorbeeld koraal, zeeschildpadden en zeezoogdieren, zoals dolfijnen, en de keuze voor de Northern red snapper in het licht van mogelijke schade voor de Caribbean red snapper).

- **Sociale en sociaaleconomische gevolgen.** De gevolgen voor de lokale vissers zijn onvoldoende beschreven. De toeristische sector heeft zorgen dat de kooien op zee haaien aantrekken die dan wellicht dichter en vaker opduiken bij de stranden. Ook dit risico is onvoldoende beschreven.
- **Milieumanagementsysteem, monitoringsplan en besluitvormingsmomenten.** In het MER is meer inzicht nodig in de besluitvormingsketen (go-/no go-beslismomenten) en in de wijze waarop milieu- en sociale gevolgen gemanaged (via een milieumanagementsysteem⁵) en gemonitord worden. Maak de monitoring SMART⁶.
- **Totaalbeeld project en milieugevolgen in samenvatting.** Hoewel de informatie in bijlage 37 van het MER op een aantal punten zeer inzichtelijk is, ontbreekt nu het totaaloverzicht. Vul het MER aan met een samenvatting van het geheel van milieu-, sociale en sociaaleconomische gevolgen en mitigerende maatregelen, die ook voor de minder ingevoerde lezer begrijpelijk is.

Neem deze informatie in een aanvulling op het MER op, en neem dan pas een besluit over de vergunningen voor het project.

Ontwerpbesluiten nog niet beschikbaar

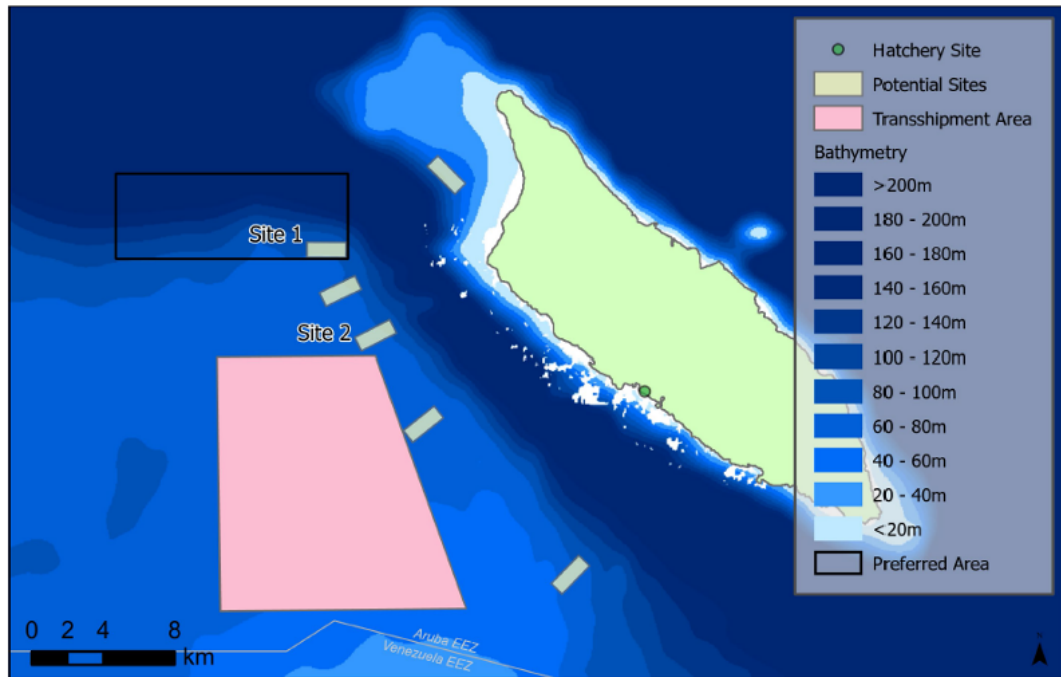
Het MER is bedoeld ter onderbouwing van besluiten (onder andere vergunningen) voor het project. Deze besluiten zijn nog niet (in ontwerp) beschikbaar. Daardoor heeft de Commissie niet kunnen nagaan of het MER en de besluiten op elkaar aansluiten, bijvoorbeeld of in het MER de maximale milieugevolgen onderzocht worden die in de besluiten worden toegestaan. Het is aan het bevoegd gezag om dit later alsnog na te gaan.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van dit advies licht de Commissie de aanleiding, de besluitvorming en haar rol toe. In hoofdstukken 3 en 4 licht de Commissie haar inhoudelijke beoordeling toe. Hoofdstuk 3 bevat toetsing aan de Arubaanse regelgeving. In hoofdstuk 4 gaat de Commissie specifiek in op haar beoordeling aan de hand van de 'IFC Performance Standards' van de Wereldbank.

⁵ In IFC Performance Standard 1 'Environmental and Social Management System (ESMS)' genoemd.

⁶ SMART: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdsgebonden.

Figuur 1. Locaties op land ('Hatchery Site') en op zee (Site 1') (bron: MER, p. 57).

2 Aanleiding, besluitvorming en rol Commissie

2.1 Aanleiding MER voor het project

Het bedrijf Petros Aquaculture Operations wil op Aruba de vissoort Northern red snapper (*Lutjanus campechanus*) gaan telen voor export en lokale consumptie. Aruba heeft geen regelgeving die een MER verplicht voor projecten met aanzienlijke milieueffecten. De betrokken ministers (zie de volgende paragraaf) hebben desondanks besloten om een MER te vragen ter onderbouwing van de vergunningaanvragen van Petros. Petros heeft vervolgens een MER opgesteld.

2.2 Bevoegd gezag voor besluiten voor het project

Bevoegd gezag voor de besluitvorming over het project zijn meerdere ministers van het land Aruba. Het gaat om de volgende besluiten en ministers:

- Vestigingsvergunning: Minister van Financiën, Economische Zaken en Primaire Sector;
- Aanlegvergunning: Minister van Infrastructuur, Energie en Telecommunicatie;
- Hindervergunning: Minister van Justitie, Integratie en Openbaar Vervoer;
- Ontheffing flora en fauna: Minister van Algemene Zaken, Cultuur, Milieu en Natuur.

De verantwoordelijke Minister voor het MER is de Minister van Algemene Zaken, Cultuur, Milieu en Natuur.

2.3 Aanleiding advies en werkwijze Commissie

De minister van Financiën, Economische Zaken en Primaire Sector heeft de Commissie opdracht verleend om een advies uit te brengen over het MER, zodat de kwaliteit en volledigheid van het MER onafhankelijk beoordeeld is. De werkgroep van de Commissie heeft in de week van 20 januari 2025 een bezoek gebracht aan Aruba en de projectlocatie op land, en gesproken met vertegenwoordigers van de regering van Aruba⁷, Petros en externe belanghebbenden⁸.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website van de Commissie.⁹

2.4 Onafhankelijke rol Commissie

De Commissie is onafhankelijk en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. De Commissie is neutraal en heeft geen oordeel over het project. In Nederland heeft de Commissie de wettelijke taak om te adviseren over milieueffectrapporten. In het buitenland ondersteunt de Commissie landen, op hun verzoek, bij de versterking van hun milieu- en sociale effectrapportages door advies en capaciteitsontwikkeling.

De Commissie stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer, in dit geval Petros. Het bevoegd gezag, in dit geval de Ministers die zijn genoemd in paragraaf 2.2, besluit over het project.

2.5 Toetsingskader advies Commissie

De Commissie beoordeelt de kwaliteit en volledigheid van de informatie, waarbij ze onder andere let op de correctheid en relevantie voor de besluitvorming. Het MER beschrijft dat het milieuonderzoek uitgevoerd is conform het 'EIA format'¹⁰ van DNM én conform 'environmental best practices'¹¹. De Commissie heeft het MER daarom allereerst getoetst aan het beleid en de regelgeving van Aruba, waaronder het 'EIA format'. De toetsing volgens dit toetsingskader staat in hoofdstuk 3 van dit advies.

Ten tweede heeft de Commissie, op verzoek van de Arubaanse overheid, het MER getoetst aan de internationale 'best practice', zoals verwoord in de 'IFC Performance Standards' van

⁷ De ministers belast met Economische Zaken en Natuur, Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI), Aruba Investment Agency (ARINA), Directie Natuur en Milieu (DNM), Directie Landbouw, Veeteelt, Visserij en Markthallen (DLVVM-Santa Rosa), Fundacion Centro di Pesca Hadicurari, Directie Infrastructuur en Planning (DIP), Directie Scheepvaart Aruba (DSA) en de Havenmeester.

⁸ Aruba Tourism Authority (ATA), Aruba Hotel and Tourism Association (AHATA), de Commissie bescherming flora en fauna, Aruba Marine Mammal Foundation, TortugAruba, Aruba Conservation Foundation, ScubbleBubbles en Aruba Birdlife Conservation.

⁹ Deze stukken zijn te vinden door nummer 3884 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

¹⁰ In dit format staan de inhoudsvereisten van een MER voor projecten op Aruba, zie bijlage 1 van het MER.

¹¹ MER, p. 13.

de Wereldbank.¹² Dit zijn internationaal erkende standaarden om projecten duurzaam uit te voeren. Ze beschrijven hoe risico's en gevolgen van projecten geïdentificeerd, voorkomen en gemitigeerd kunnen worden. Verder worden er richtlijnen gegeven voor publieke participatie en openbaarmaking van de informatie door de initiatiefnemer. Het Kunming–Montreal Global Biodiversity Framework (2022) geeft richtlijnen hoe om te gaan met biodiversiteit als deze door een project wordt bedreigd. Aruba onderschrijft dit Framework. De toetsing aan deze standaarden en het Biodiversity Framework staat in hoofdstuk 4 van dit advies.

3 Toelichting advies over het MER

3.1 Nut, noodzaak en haalbaarheid van het project

3.1.1 Nut en noodzaak: met name economische diversificatie

De Commissie heeft in gesprekken met externe belanghebbenden zorgen gehoord over nut en noodzaak van het project en over de vraag welk deel van de inwoners en bedrijvigheid van Aruba gaan profiteren van dit project.

In het MER staat dat dit project bijdraagt aan de economische diversificatie in combinatie met het versterken van de voedselzekerheid. Dit is uitgelegd in bijlage 37, sectie 1.0. De Commissie constateert dat de lokale voedselzekerheid alleen in de bovenlaag van de bevolking wordt versterkt (vooral luxe restaurants en toerismesector). Kweek van de Northern red snapper is een relatief kostbare aangelegenheid. Positieve gevolgen voor de economie van Aruba treden vooral op omdat de meerderheid van de geproduceerde vis geëxporteerd zal worden naar de Verenigde Staten en Europa en een deel op het eiland geleverd wordt aan de toerismesector in het hogere segment. Vanwege deze specifieke marktfocus draagt de kweek dus niet bij aan voedselzekerheid in alle lagen van de bevolking van Aruba.

De Commissie beveelt aan het bevoegd gezag aan om dit mee te wegen bij de beoordeling van nut en noodzaak van het project.

3.1.2 Haalbaarheid en milieu-impact: stapsgewijze opbouw essentieel

Petros wil het project om bedrijfseconomische redenen vanaf het vijfde jaar opschalen naar een productievolume van 2.000 ton per jaar. De haalbaarheid van dit project en de werkelijke milieu-impact zijn echter lastig te voorspellen. De Commissie licht dit hierna toe.

Haalbaarheid project deels onzeker

De haalbaarheid van dit project is vanwege de volgende aspecten lastig te voorspellen:

1. **Schaalgrootte.** De Northern red snapper wordt elders nog niet op commerciële schaal geproduceerd waardoor de financiële en praktische haalbaarheid van het project niet zeker is;

¹² Zie [Performance Standards on Environmental and Social Sustainability | International Finance Corporation \(IFC\)](#).

2. **Houdbaarheid Northern red snapper in kooien Arubaanse wateren.** Er zijn geen ervaringsgegevens om zekerheid te hebben dat de Northern red snapper zich in kooien in de Arubaanse wateren goed kan handhaven, bijvoorbeeld vanwege de maximum watertemperatuur. Het verspreidingsgebied van deze soort (*L. campechanus*) ligt vrijwel uitsluitend ten noorden van de Caribische zee. In de Caribische zee overheerst van beide soorten de Caribbean red snapper (*L. purpureus*).^{13, 14} Ook is niet zeker of een dergelijke bodemgebonden predator geschikt is om in de pelagische omgeving van een kooi op te groeien. Uit metingen van Petros blijkt daarnaast dat de stroomsnelheid in grote delen van het jaar zeer hoog lijkt voor kweek van deze soort.¹⁵

Stapsgewijze opbouw essentieel, ook vanwege onzekere milieu-impact

De Commissie waardeert het onderzoek dat Petros al heeft uitgevoerd en de ingeschakelde expertise in aquacultuur. Desondanks is moeilijk te voorspellen hoe een nog niet eerder op deze schaal geproduceerde vissoort past in deze nieuwe kweekomgeving.

Daarbij komt dat de werkelijke gevolgen voor met name het mariene ecosysteem ook deels onzeker zijn.¹⁶ Bij vergelijkbare projecten en onzekerheden elders in de wereld wordt eerst geëxperimenteerd om daarna eventueel op te schalen. Ook worden dan gedurende de eerste exploitatiejaren momenten ingebouwd waarop het bevoegd gezag op basis van tussentijdse monitoring en evaluatie een beslissing neemt over de opschaling.

De Commissie acht een stapsgewijze opbouw, aan de hand van go/no go-beslismomenten, monitoring en evaluatie, hier essentieel. Dit is ook van belang omdat de Commissie in gesprekken met belanghebbenden uit de toerisme-, visserij-, natuur- en milieusector zorgen heeft gehoord over de milieu en economische gevolgen. De Commissie beveelt daarom aan om na fase 1 een beslismoment in te bouwen over de opschaling. Ook beveelt ze aan om de beslissing om al dan niet te mogen opschalen tot 2.000 ton te baseren op goede en systematische monitoring en evaluatie van de eerste projectfase. Neem hierin bijvoorbeeld de gevolgen voor het onderwaterleven en de biodiversiteit op verschillende afstanden van de viskooien mee, en de eerste inzichten in de haalbaarheid van de viskweek.¹⁷

Overigens heeft de Commissie van Petros begrepen dat de primaire reden voor de keuze voor kweek van de Northern red snapper de export naar de Verenigde Staten is, omdat deze soort

¹³ Vergelijk verspreiding *L. campechanus* [via deze link](#) en *L. purpureus* [via deze link](#).

¹⁴ Bronnen die Northern red snapper vermelden in locaties ten zuiden van Cuba betreffen naar alle waarschijnlijkheid dwaalgasten (wellicht seizoensmatig) of mogelijk de Caribbean red snapper die morfologisch lastig te onderscheiden is van *L. campechanus*. Het soortonderscheid is weliswaar niet groot (Da Silva et al. 2020), maar waarschijnlijk is *L. purpureus* beter aangepast aan de omstandigheden bij Aruba. Bronnen: Robertson D.R. & J. Van Tassell 2023. Shorefishes of the Greater Caribbean: online information system. Version 3.0 Smithsonian Tropical Research Institute, Balboa, Panamá; Da Silva, R., C. del R. Pedraza-Marrón, I. Sampaio, R. Betancur-R., G. Gomes & H. Schneider 2020. New insights about species delimitation in red snappers (*Lutjanus purpureus* and *L. campechanus*) using multilocus data. Molecular Phylogenetics and Evolution 147, 106780.

¹⁵ Uit het rapport 'Sustimar Remote Site Characterization Report' (Innovasea, september 2021) blijkt dat de gemiddelde stroomsnelheid buiten het net voor de voorkeurslocatie 0,78 m/s is (0,41 – 1,23 m/s in 85% van de tijd,) en dat de stroming in 93% van de tijd groter is dan 0,5 m/s. Deze gemeten stroming lijkt veel harder dan de gewenste stroomsnelheid van maximaal 0,5 m/s die volgt uit het rapport 'Sustimar Remote Site Selection' (Innovasea, 18 februari 2021). In dit laatste rapport staat immers dat de Red Snapper optimaal groeit bij 0,1 m/s en dat een stroming van 0,5 m/s in principe geen knelpunt vormt, maar dat een dergelijke grotere snelheid gedurende langere periodes stress en vermoeidheid kan veroorzaken.

¹⁶ De constatering in het MER over de gevolgen voor het mariene milieu zijn deels gebaseerd op aannames en ervaringen in andere delen van de wereld, in combinatie met enige beschikbare data rond de beoogde projectlocatie op zee. Inherent daaraan is dat niet geheel zeker is welke milieugevolgen daadwerkelijk zullen optreden.

¹⁷ Specifieke adviezen over monitoring staan in paragraaf 3.6 van dit advies.

daar als enige als red snapper wordt erkend en (dus) het meeste opbrengt. Tegelijkertijd sluit Petros export naar Europa niet uit. Dit maakt het, in combinatie met de genoemde onzekerheden, mogelijk logischer om de Caribbean red snapper te kweken in de wateren van Aruba. Daarom adviseert de Commissie om de keuze voor de Northern red snapper goed te onderbouwen. Zie daarover ook paragraaf 3.5.3 van dit advies.

3.2 Algemeen beeld van kwaliteit en volledigheid van het MER

In deze en volgende paragrafen licht de Commissie haar oordeel over de kwaliteit en volledigheid van het MER toe en geeft zij adviezen voor de op te stellen aanvulling op het MER. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de ministers van Aruba.

Bestaande milieubelasting op land en zee deels goed in beeld

De Commissie waardeert de inspanningen die zichtbaar zijn geleverd om het MER op te stellen. Zo zijn op land en op zee onderzoeken uitgevoerd om milieu-informatie te vergaren en is informatie opgehaald bij verschillende overheids- en maatschappelijke organisaties. Het MER behandelt vrijwel alle milieuthema's die relevant zijn voor het project en bevat vrijwel alle essentiële onderdelen van een MER. Hierdoor is er al een redelijk compleet beeld van de milieugevolgen van het project en de beschikbare mitigerende maatregelen.

Het MER bevat een situatieschets van het mariene ecosysteem. De resultaten van de veldonderzoeken worden met name voor het mariene milieu duidelijk gepresenteerd. De gebruikte methoden voor monsternames (water, bodem) en het bepalen van de diepte van de zee zijn conform de wetenschappelijke standaarden. De huidige milieubelasting op land is ook overwegend goed in beeld gebracht door tellingen van verkeer en metingen van geluidhinder en luchtkwaliteit. Positief is dat in bijlage 33 van het MER een gedetailleerd overzicht staat van mitigerende maatregelen ('Mitigation Management Plan').

Voor de locatie op land is nog onvoldoende inzicht in de opzet en verschillende onderdelen van het project en hun milieugevolgen, zoals de gevolgen bij een productievolume van 2.000 ton vis per jaar (zie paragraaf 3.3), en de capaciteit voor verwerking van afvalwater (paragraaf 3.4). Verder ontbreekt belangrijke informatie over de cumulatieve milieugevolgen op land (paragraaf 3.5.1). Daarnaast is de informatie over de gevolgen voor de Rooi Bosal en via deze de effecten op de mangrove en de lagune bij Barcadera niet compleet (paragraaf 3.5.2). Dit geldt ook voor de gevolgen voor het mariene ecosysteem (paragraaf 3.5.3).

Kweekstelsel, energiegebruik en hergebruik van vaste afvalstoffen duidelijk beschreven

De informatie die tussentijds door Petros is aangeleverd, geeft een voldoende compleet beeld van de opzet van het kweekstelsel op zee, het energiegebruik en het mogelijke hergebruik van vaste afvalstoffen.¹⁸ Positief is dat Petros de 'Best Aquaculture Practices' en de 'Aquaculture Stewardship Council'-criteria wil toepassen. Deze certificering leidt tot twee elkaar aanvullende kwaliteitslabels voor het eindproduct, dat gecommuniceerd wordt naar

¹⁸ De Commissie merkt op dat zij uitgebreidere informatie over deze onderdelen heeft ingezien dan in de publiekversie van het MER staat. Op dit onderwerp is een deel van het MER door het bevoegd gezag als vertrouwelijk aangemerkt.

consumenten, overheden en non-gouvernementele organisaties. Hoewel de effecten op de totale productieketen niet in het MER zelf in beeld zijn gebracht, zal dit wel vereist zijn voor het hanteren van deze labels (zie ook hoofdstuk 4 van dit advies).

Locatiekeuze op zee vanuit milieuperspectief navolgbaar

Het MER beschrijft dat de voorgestelde projectlocatie op zee acht kilometer ten westen van de kust van Aruba ligt en ongeveer 0,84 km² groot is. De zee is hier ongeveer 85 tot 95 meter diep. Het MER beschrijft ook dat deze locatie gekozen is op basis van informatie over economische activiteiten, maritiem verkeer, telecommunicatie-infrastructuur en het milieu. De keuze voor deze locatie is afgestemd met de Arubaanse overheid, aldus het MER.¹⁹ De Commissie heeft in een gesprek met de Directie Scheepvaart van de Arubaanse overheid begrepen dat er nog geen formele goedkeuring voor de locatie op zee zou zijn. De Commissie kan de mate van afstemming tussen Petros en de overheid niet beoordelen. Wel oordeelt ze dat de trechtering tot de voorkeurslocatie vanuit milieuperspectief helder is beschreven in de door Petros aangevulde informatie in bijlage 37 van het MER. Duidelijk beschreven is hoe de milieusituatie bij deze keuze een rol heeft gespeeld.²⁰

3.3 Beschrijving van het totale project en de milieugevolgen

Een belangrijke basis voor een MER is de beschrijving van het voornemen, het beoogde project in al haar facetten. Zonder duidelijke beschrijving van het voornemen, kunnen de milieugevolgen niet navolgbaar worden beschreven.²¹ Het MER beschrijft zowel de aanleg- als de gebruiksfase van het project, op zee en op land.²² Zo beschrijft het MER dat het projectdeel op land bestaat uit een viskwekerij, een verwerkingsinstallatie en een pier. Op zee bestaat het project in de eerste fase uit vier viskooien (onder water). In de tweede fase worden dat zestien kooien.

Het MER beschrijft in bijlage 37 welke transportbewegingen nodig zijn in de gebruiksfase. Het gaat om 'stocking' (transport van vissen van de locatie op land naar de viskooien), 'harvest & processing' (transport van volgroeide vissen van zee naar land) en 'shipping' (zee-, land- en luchttransport van de verwerkte vissen naar de afnemers). Ook gaat het om vervoer tussen de land- en zee-locatie voor dagelijkse operaties zoals het aanleveren van visvoeder.

3.3.1 Beschrijving van deelonderdelen van het project en hun milieugevolgen

De Commissie constateert dat de beschrijving van (de deelonderdelen van) het project op vijf punten onvoldoende compleet is om de milieueffecten te onderbouwen:

- Locatie en inrichting projectdeel op land. Een effectbeoordeling is alleen mogelijk op basis van correcte locatieaanduidingen van het project. De in het MER opgenomen kaart van de inrichting van het project en het plangebied op land is echter niet meer actueel, zo bleek tijdens het locatiebezoek van de Commissie op 21 januari 2025. Om de effecten

¹⁹ MER, p. 28-29.

²⁰ De Commissie merkt op dat zij uitgebreidere informatie over de locatiekeuze op zee heeft ingezien dan in de publiekversie van het MER staat. Op dit onderwerp is een deel van het MER door het bevoegd gezag als vertrouwelijk aangemerkt.

²¹ Zie ook punt 3.2 van het EIA Format van DNM.

²² MER, paragraaf 5.3.

op land te kunnen beoordelen, is een correct overzicht van de inrichting van de projectlocatie en het plangebied inclusief begrenzing noodzakelijk.

- **Verwerkingsproces (geur en geluid).** In bijlage 37 staat een uitgebreide omschrijving van het verwerkingsproces op land. De beschrijving is vrijwel compleet. Niet beschreven is wat binnen dit proces mogelijke bronnen van geluid- en geurhinder zijn. In het Mitigation Management Plan (MMP, bijlage 33) worden wel maatregelen genoemd om geluidemissie te voorkomen. Als de relevante geluidbronnen echter niet zijn beschreven, is het verband tussen maatregel en effect niet duidelijk. Geur wordt terecht als relevant aspect benoemd in het MER. Geur komt echter verder niet meer terug in het MMP en het Environmental Monitoring Plan (EMP, bijlage 34).
- **Aanvoer en lozing van water voor viskwekerij.** Niet aangegeven is hoe water voor de viskwekerij uit de Barcadera lagune²³ wordt aangevoerd, hoeveel water dit is, hoeveel wordt geloosd en wat daarvan de milieueffecten zijn.²⁴
- **Schoonmaken en onderhoud schepen.** Niet aangegeven is hoe vervuiling van de lagune wordt voorkomen bij het schoonmaken en onderhouden van schepen.
- **De pier en de verankering ervan.** De pier en de verankering ervan kunnen effecten hebben op het mariene ecosysteem, maar deze effecten zijn niet beschreven. Daarnaast is niet aangegeven of het in het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan met Voorschriften toegestaan is om een pier op deze locatie te bouwen, inclusief gebruik voor schepen.
- **Transportbewegingen.** Een overzicht van transportbewegingen over de pier en de openbare weg en een beschrijving van het 'stun & bleed process'²⁵ aan boord van de schepen ontbreken nog in het MER. Het frequente transport kan milieugevolgen hebben die onderdeel zijn van het project (broeikasgassen, geluid). Bijlage 37 geeft nu echter geen beeld van die milieugevolgen. Inzet van elektrisch materieel is hierbij een kans om de milieugevolgen van het wagenpark en gebruikte schepen te verminderen.

De Commissie adviseert, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER de beschrijvingen van het project aan te vullen met:

- actuele kaarten van de inrichting van de projectlocatie op land en het plangebied inclusief begrenzingen;
- de beschrijving van relevante geur- en geluidbronnen binnen het verwerkingsproces op land;
- de wijze waarop water voor de viskwekerij wordt aangevoerd, hoeveel water dit is, hoeveel wordt geloosd en wat daarvan de milieueffecten zijn;
- de wijze waarop vervuiling van de Barcadera lagune wordt voorkomen bij het schoonmaken en onderhouden van schepen;
- de locatie en verankering van de pier en de milieugevolgen;
- een overzicht van transportbewegingen over de pier, water en openbare weg en de milieugevolgen van het transport.

3.3.2 Kwantitatief beeld milieugevolgen na opschaling

De Commissie leidt uit het MER af dat de milieugevolgen zijn bepaald voor de eerste fase van het project. Omdat het de nadrukkelijke bedoeling is om het project in de tweede fase op te schalen naar een productievolume van 2.000 ton per jaar, en dit essentieel is voor een

²³ Tussen Barcadera haven, Palm Island Key, Parkietenbos Key en de Barcadera kust.

²⁴ De hoeveelheid water is waarschijnlijk beperkt, maar het MER geeft hierover geen uitsluitel.

²⁵ Het proces waarbij aan boord van schepen de gekweekte vissen worden gedood.

winstgevende bedrijfsvoering, is nu al een compleet beeld nodig van de milieugevolgen van de beoogde opschaling. Als die gevolgen niet nu al in beeld worden gebracht, bestaat het risico, zowel voor bevoegd gezag als voor initiatiefnemer, dat pas na realisatie van de eerste fase blijkt dat de tweede fase onaanvaardbaar is.

De Commissie adviseert, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER de milieugevolgen in de tweede fase van het project kwantitatief in beeld te brengen.

3.4 Mogelijkheden voor verwerking afvalwater

Het primaire doel van het project is het realiseren van een geavanceerde en duurzame vorm van aquacultuur. Petros wil bewezen technieken voor duurzame visteelt toepassen. Het project richt zich op verantwoord beheer van hulpbronnen, kweekmethoden met een lage milieu-impact en het gebruik van geavanceerde technologieën om de ecologische integriteit van het mariene milieu te waarborgen.²⁶ Dit MER vergelijkt geen mogelijkheden om die doelstellingen te realiseren, terwijl de Commissie kansen ziet om het project uit te voeren met minder afvalwater.

In paragraaf 3.5.3 van dit advies staat beschreven dat het mariene ecosysteem rond de projectlocatie op land zeer kwetsbaar is en dat de kwaliteit van het koraalrif sterk achteruitgaat. Die achteruitgang komt onder andere door lozingen van afvalwater en nutriënten op zee.

Afvalwater gaat voor zuivering naar RWZI Parkietenbos

Het MER beschrijft dat afvalwater van dit project naar de RWZI in Parkietenbos Barcadera getransporteerd wordt.²⁷ In bijlage 37 staat vervolgens dat de RWZI in de toekomst voldoende capaciteit heeft om het afvalwater vanuit het project te verwerken. Dit wordt onderbouwd aan de hand van een e-mail van Aruba Waste water Sustainable Solutions (AWSS, de beheerder van onder meer de RWZI's).

Onvoldoende onderbouwing capaciteit RWZI's, aanzienlijk risico voor milieu en gezondheid

De e-mail in bijlage 37 toont de positieve intentie vanuit AWSS om het project te faciliteren door onder andere uitbreiding van de capaciteit van de RWZI's. Niet aangetoond is echter dat de voorgenoemde uitbreidingen (1) formeel voldoende vaststaan en (2) passen binnen de voorgenoemde exploitatie en opschaling van Petros én de overige ontwikkelingen op het eiland. Dat is van belang, omdat het risico anders is dat meer ongezuiverd afvalwater in zee terechtkomt met aanzienlijke gevolgen voor het mariene ecosysteem, waaronder het koraalrif en de mangroven, en de volksgezondheid.

Een alternatief is om het afvalwater op de projectlocatie zelf te zuiveren, waardoor er geen afvalwater naar een van de RWZI's geleid hoeft te worden. Dit water kan dan voldoende gezuiverd worden geloosd op zee.

²⁶ MER, par. 5.4.

²⁷ MER, par. 5.3.1.4 en par. 7.1.8.

De Commissie adviseert, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER aan te tonen dat de RWZI's voldoende capaciteit hebben om afvalwater op de projectlocatie, nu en in de toekomst, te verwerken. Daarnaast adviseert ze om de mogelijkheden te onderzoeken om afvalwater te zuiveren binnen het project als de RWZI's onvoldoende capaciteit hebben. Beschouw de milieugevolgen van deze mogelijkheden en vergelijk deze met de al in beeld gebrachte scenario's.

3.5 Milieugevolgen

Een kernonderdeel van een MER is de beschrijving van de aanzienlijke milieugevolgen van het totale project. De Commissie constateert dat het MER op drie milieuthema's, naast de in paragraaf 3.3 benoemde punten²⁸, niet alle relevante informatie biedt op basis waarvan het milieubelang in de besluitvorming volwaardig kan worden meegewogen.

De Commissie adviseert, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER nader in te gaan op de volgende gevolgen voor het milieu:

- Cumulatieve milieugevolgen op land (geluid, geur, luchtkwaliteit), zie paragraaf 3.5.1.
- Terrestrische flora en fauna (onder andere de actuele huidige situatie en representativiteit van de veldonderzoeken en de gevolgen voor de Rooi Bosal en aangrenzende mangrovevegetatie) en mitigerende maatregelen, zie paragraaf 3.5.2.
- Het mariene ecosysteem (gevolgen voor koraal, beschermde zeeschildpadden en zeezoogdieren (waaronder dolfijnen) en de keuze voor de Northern red snapper in het licht van mogelijke schade voor de Caribbean red snapper), zie paragraaf 3.5.3.

3.5.1 Cumulatieve milieugevolgen op land

In het MER staat dat de geluidbelasting toeneemt als gevolg van het project, net als de gevolgen voor de luchtkwaliteit. Niet beschreven is echter wat de geluidbronnen zijn en wat de totale geluidniveaus en luchtkwaliteit in de omgeving worden. Dit is de opgetelde milieu-impact van alle ontwikkelingen in de omgeving samen. Bijlage 37 van het MER maakt duidelijk dat Petros maatregelen neemt om te voldoen aan de toepasselijke normen en om effecten zoveel mogelijk te voorkomen. Niet onderbouwd is welk resultaat deze maatregelen hebben. Daarbij is ook niet duidelijk welke maximale geluidniveaus en gevolgen voor de luchtkwaliteit cumulatief aanvaardbaar zijn.²⁹ Daarnaast is niet duidelijk wat het effect is van het project op de verkeersstromen.

Het MER noemt ook geurhinder. De maatregelen om deze te voorkomen, zijn echter niet uitgewerkt, terwijl het MER wel stelt dat die worden genomen.³⁰ De uitwerking daarvan in scenario's 1 en 2 is niet beschreven, maar staat ook niet in het Mitigation Management Plan (bijlage 33). De effecten van het project op de omgeving zijn daardoor niet duidelijk.

²⁸ Milieugevolgen van de locatie en verankering van de pier, van vaarbewegingen en transportbewegingen over de pier en de openbare weg en van de tweede fase van het product (opschaling naar een productievolume van 2.000 ton vis per jaar).

²⁹ Het MER beoordeelt geluid aan de hand van de IFC Guidelines van de Wereldbank en luchtkwaliteit aan de hand van de normen van de Wereldgezondheidsorganisatie. Voor luchtkwaliteit hanteert het MER verouderde normen (uit 2005, die zijn aangepast in 2021). Deze normen gelden bovendien voor omgevingen waar mensen verblijven. Niet duidelijk is of dat hier het geval is.

³⁰ MER, p. 77.

3.5.2 Terrestrische ecologie

Beschrijving huidige situatie niet actueel en incompleet

De representativiteit van veldonderzoeken voor terrestrische ecologie is niet beschreven in het MER. Dit is extra relevant nu momenteel op de huidige locatie van de verwerkingsinstallatie op land een steenbreker blijkt te zitten, zo constateerde de Commissie tijdens haar locatiebezoek.

De in het MER opgenomen data over locatieonderzoeken van flora en fauna zijn daarnaast onvoldoende duidelijk en niet compleet. Zo is in de directe omgeving van het plangebied ten minste één bezet nest van de 'shoco' (gronduil/konijnuil) bekend. Gezien de foto's in bijlage 7 van het MER en recente luchtfoto's is het plangebied geschikt als nestlocatie voor deze uilensoort. De (mogelijke) aanwezigheid is niet benoemd in het MER. De onderliggende veldstudies zijn niet beschikbaar zodat de Commissie hier niet nader op in kan gaan.

Gevolgen voor Rooi Bosal en mogelijkheden om effecten te beperken

Het MER gaat niet in op mogelijke negatieve effecten op nabij gelegen kwetsbare vegetaties. Het plangebied ligt ten oosten van de Rooi Bosal, een natuurlijke insnijding in het kustplateau die regen- en grondwater afvoert naar zee. In de Rooi Bosal groeit 'xeric woodland' en 'xeric shrub' met daarin aanzienlijke aantallen van op Aruba beschermde soorten.

Bij de monding van Rooi Bosal groeit een mangrovevegetatie. Zowel de vegetatie als de individuele mangrovesoorten zijn lokaal beschermd. Mangroven, zowel de systemen als de daarin levende plant- en diersoorten, zijn gevoelig voor waterverontreiniging. De Rooi Bosal heeft bovendien een belangrijke functie bij het opvangen van sediment bij de afvoer van overtollig regenwater. Met name in zeer natte perioden is deze functie belangrijk. Onder invloed van klimaatverandering zullen deze perioden vaker voorkomen.

Indien de struik- en bosvegetatie in deze rooi en de mangroven rondom de monding verdwijnen door beschadiging en/of verontreiniging, kunnen aanzienlijke hoeveelheden (afval)water en sediment in zee spoelen. Dit aspect is niet onderzocht in het MER.³¹ Daardoor blijven ook maatregelen buiten beeld om negatieve gevolgen te voorkomen. Langs de oostelijke rand van de rooi kan bijvoorbeeld een buffer gerealiseerd worden van beplanting met inheemse bomen en struiken. Een andere mogelijke maatregel is het realiseren van een betonnen keerwand, waardoor eventueel uit het broedhuis en pootvisbedrijf lekkend zout (afval)water niet in de rooi terechtkomt.

Andere gevolgen voor flora en fauna

De Commissie constateert dat ook de volgende gevolgen voor diersoorten en gebieden niet in beeld zijn gebracht:

- In het MER wordt niet ingegaan op gevolgen voor migrerende soorten, vooral vogelsoorten.
- In het MER staat dat de projectlocatie op land geen gevolgen kan hebben voor draslanden ('wetlands') die beschermd zijn als Arubaans Nationaal Park onder het Ramsar-verdrag. Op 10 november 2023 heeft de Minister van Transport, Integriteit, Natuur en Oudere zaken echter bekendgemaakt dat vrijwel de gehele zuidwestelijke kust van

³¹ Het bedrijventerrein Barcadera ligt direct aan zee. Ter bescherming hiervan is in het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan met Voorschriften (ROPV) opgenomen dat de bouw en het gebruik daarvan geen negatieve invloed mag hebben op de waarden en de kwaliteiten van de zee. Negatieve invloed kan bijvoorbeeld optreden door stof dat in zee valt, erosie of lichtproductie.

Aruba onder de bescherming van het verdrag is komen te vallen.³² In dat kader is relevant dat het MER zelf ook vermeldt dat het kustgebied rond de projectlocatie een wetland is en dat maatregelen nodig zijn ter bescherming daarvan.³³ Deze maatregelen zijn vervolgens niet (expliciet) in beeld gebracht.

3.5.3 Mariene ecosysteem

Mariene ecosysteem Aruba staat onder druk, behoedzaamheid vereist

Karakteristiek voor het mariene milieu van Aruba is helder zeewater met weinig nutriënten (oligotroof) en zuurstofrijk water. Op de zandige zeebodem leven in elk geval plaatselijk organismen zoals veersterren (*Crinoidea*) en zeeveren (*Pennatulacea*) die zich voeden door filtratie van het langsstromende zeewater. Ook komen zeegrasvelden voor in de ondiepe kustwateren van Aruba. Koraalriffen vormen de basis voor een hoge biodiversiteit. De koralen vormen een samenleving (symbiose) van een dierlijke en plantaardige component en zijn voor het vastleggen van een kalkskelet afhankelijk van helder, lichtdoorlatend water. Als de omgeving te veel voedingstoffen bevat, komt de symbiose onder druk te staan. De koralen worden dan overwoekerd door algen en biomatten die onder andere bestaan uit cyanobacteriën.

Het ecosysteem in de Arubaanse wateren staat de laatste decennia sterk onder druk. Eén van de aspecten is de stijging van de zeewatertemperatuur als gevolg van klimaatverandering. Andere aspecten zijn afvalstoffen van de hoge aantallen waterrecreanten, overstort van ongezuiverd afvalwater vanuit de RWZI's Bubali en Parkietenbos en afstromen van sedimenten vanaf het land. Het aanwezige koraalrif is zeer kwetsbaar en gaat al decennia achteruit, wat blijkt uit het steeds vaker verbleken van koralen, het optreden van koraalziektes en de ontwikkeling van biomatten die het koraal bedekken. Daarom is grote behoedzaamheid nodig bij het toestaan van activiteiten die het koraal kunnen schaden.

Gevolgen voor koraal onvoldoende uitgewerkt

De vissen in de kooien produceren mest die in zee terecht komt en zich verspreidt. Op zee kan zich, afhankelijk van de stroming, organisch materiaal ophopen. Waar dit plaatsvindt, tast dit de benthische biodiversiteit aan. Het MER stelt dat de verversing van het water in de viskooien over het algemeen groot is³⁴ en dat de concentratie van dit materiaal door de stroming en turbulentie snel verdunt. Daardoor is een concentratieverhoging al op korte afstand (50 tot 100 meter) van de kooien niet meer meetbaar. De impact op het mariene ecosysteem is hierdoor in de directe omgeving van de kooien beperkt volgens het MER. Bijlage 37 bij het MER geeft aan dat ten tijde van de metingen de overheersende stroom niet in de richting van Aruba liep. De Commissie constateert echter dat de stroming van zeewater op de projectlocatie gedurende het jaar varieert in sterkte en richting en dat de natuurlijke uitgangssituatie oligotroof en helder water is. In het MER ontbreekt een goed beeld van de gevolgen van de geconstateerde zeewaterstroming voor de weggevoerde stoffen (niet gebruikt voer, mest, visresten, aangroei van kooien) in het licht van de slechte staat van het koraal van Aruba.

³² Zie [Grote uitbreiding beschermde wetlands Aruba onder het Ramsar Verdrag – WUR](#).

³³ MER, p. 76.

³⁴ MER, par. 6.2.4.2.

De totale emissie van de viskooien op zee is bovendien aanzienlijk. Voor de uiteindelijke productie van 2.000 ton per jaar is dit vergelijkbaar met de emissie van ongeveer 20% van de inwoners van Aruba (zo'n 20.000 tot 25.000 inwoners).³⁵ Het MER maakt niet duidelijk hoe de totale emissie zich verhoudt tot de bestaande situatie in de Caribische Zee en Golf van Mexico. Sommige delen van de Golf van Mexico zijn in bepaalde periodes van het jaar al zuurstofloos, met zeer negatieve gevolgen voor het mariene ecosysteem. Rond Aruba is nog geen sprake van vergelijkbare zuurstofloze situaties, maar er zijn lokaal wel risico's dat de situatie hier naartoe beweegt, bijvoorbeeld bij de overstort van de RWZI Bubali. Daarnaast is het koraalrif de laatste jaren al zó sterk achteruitgegaan dat de vraag is of het koraal nog extra belasting aan kan.

Het MER beschrijft wel (terecht) dat door verdunning de milieu-impact *per oppervlakte-eenheid* beperkt is, maar beschrijft dus niet hoe de totale emissie zich verhoudt tot de bestaande totale belasting van het mariene milieu (cumulatie van industrie, woningen en landbouw) en het (lange termijn) risico dat delen van de Caribische Zee zuurstofloos worden en het koraal nog verder achteruitgaat.

Gevolgen voor zeeschildpadden en zeezoogdieren niet uitgewerkt

Natuur- en milieuorganisaties hebben aan de Commissie hun zorgen geuit over de gevolgen van het project voor zeeschildpadden en zeezoogdieren, waaronder dolfijnen. Bijlage 37 bij het MER stelt dat er geen effecten op deze soorten zullen zijn, omdat dit blijkt uit ervaringen met aquacultuur op Hawaii en in Panama. Op deze locaties zijn er geen dodelijke incidenten onder haaien, vogels en zeezoogdieren gemeld.

De Commissie acht dit een onvoldoende beoordeling van het milieueffect. Dat er elders in de wereld geen slachtoffers zijn gemeld, biedt geen garantie dat die slachtoffers dan ook afwezig zullen zijn bij de projectlocatie op zee. Om mogelijke risico's in beeld te brengen, is allereerst een beeld nodig van de aanwezigheid van de genoemde soorten op en rond de projectlocatie op zee. Deze informatie is beschikbaar bij de genoemde natuur- en milieuorganisaties. Mede op basis van ervaringen elders en de specifieke aantrekkingskracht van de viskooien die op Aruba gebruikt zullen worden, adviseert de Commissie om vervolgens een expert-inschatting te maken van de potentiële gevolgen.

Keuze Northern red snapper in het licht van risico op schade voor Caribbean red snapper

In de Caribische zee en de Golf van Mexico komen twee soorten red snapper voor, de Northern red snapper (*Lutjanus campechanus*) en de Caribbean red snapper (*Lutjanus purpureus*). Er is deels overlap tussen de gebieden waar beide soorten voorkomen. Het zwaartepunt in de verspreiding van de Northern red snapper ligt in de Golf van Mexico terwijl het zwaartepunt van de verspreiding van de Caribbean red snapper in de Caribische zee ligt. Het is op basis van wetenschappelijke informatie niet geheel duidelijk of de Northern red snapper rondom Aruba een inheemse soort is (zie eerder paragraaf 3.1.2 van dit advies). Als dit niet het geval is, kan de Northern red snapper (als uitheemse soort) schade veroorzaken voor de Caribbean red snapper als de vis uit de kooien van het project ontsnapt of bij calamiteiten in de Arubaanse wateren komt.

³⁵ Conform berekeningen Commissie.

Het risico dat deze schade optreedt, is niet uitgewerkt in het MER. De Commissie adviseert om op basis van data en expert-judgement te onderbouwen in hoeverre de Northern red snapper daadwerkelijk voorkomt in de Arubaanse wateren en op basis van welke informatie en aannames schade voor de inheemse soort uitgesloten is, waaronder de locatie waar de eerste juveniele broedvissen gevangen zijn. Als die effecten niet uitgesloten kunnen worden, dan adviseert de Commissie om in het MER het risico van kweek van de Northern red snapper voor het Arubaanse ecosysteem in beeld te brengen. Onderbouw zo vanuit milieuperspectief de keuze voor deze soort.

3.6 Milieumanagementsysteem, monitoringsplan en besluitvormingsmomenten

Vanwege onzekerheden in de gevolgen voor het milieu en de haalbaarheid van dit project zijn monitoring en evaluatie van de haalbaarheid en impact van het project essentieel (zie eerder paragraaf 3.1.2 van dit advies). Een milieumanagementsysteem³⁶ is noodzakelijk vanuit de IFC Performance Standards (zie hoofdstuk 4 van dit advies).

De monitoring van de milieueffecten en de monitoring van de werking van de projectlocatie op land zijn opgenomen in bijlagen 34 en 35 van het MER. De monitoring is nog niet SMART.³⁷ Zo is niet altijd aangegeven welke indicatoren worden gebruikt voor de monitoring. Ook is niet duidelijk wat de consequenties zijn van bepaalde monitoringsresultaten, zoals het treffen van maatregelen die Petros 'achter de hand' heeft om onvoorziene milieueffecten te mitigeren. Dat betekent dat doel-/streef- en signaleringswaarden voor de indicatoren gedefinieerd moeten worden.

In het MER is daarnaast onduidelijk of het bevoegd gezag tussentijds nog expliciet over de opschaling naar 2.000 ton per jaar moet besluiten en op basis van welke criteria en monitoringsresultaten zij dat dan doet. De Commissie beveelt aan dit beslismoment in te bouwen, zie paragraaf 3.1.2 van dit advies.

De Commissie adviseert om, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER meer inzicht te geven in de besluitvormingsketen. Ga daarbij in op de wijze waarop de ontwikkeling van de milieueffecten gemonitord en gemanaged wordt (in een milieumanagementsysteem). Geef inzicht in het totaal van onzekerheden in de milieueffectbeoordeling en de manier waarop daarmee omgegaan wordt. Maak de monitoringsopzet SMART en geef aan welke maatregelen Petros 'achter de hand' heeft om onvoorziene effecten te mitigeren.

³⁶ In IFC Performance Standard 1 'Environmental and Social Management System (ESMS)' genoemd. Citaat daaruit: 'The ESMS will incorporate the following elements: (i) policy; (ii) identification of risks and impacts; (iii) management programs; (iv) organizational capacity and competency; (v) emergency preparedness and response; (vi) stakeholder engagement; and (vii) monitoring and review.'

³⁷ SMART: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdsgebonden.

3.7 Samenvatting van het geheel van milieu-informatie

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn, ook voor de minder ingevoerde lezer, en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. De samenvatting van dit MER is op zichzelf duidelijk en bevat de belangrijkste conclusies van het MER. Na toevoeging van informatie in bijlage 37 (na de tussentijdse bespreking van de Commissie en Petros) is het voor de lezer echter lastig om een compleet beeld van de milieueffecten en mitigerende maatregelen te krijgen.

De Commissie adviseert om, voorafgaand aan de besluiten over de vergunningen voor het project, in het MER een samenvatting van het geheel van milieu-informatie te maken die ook leesbaar is voor de minder ingevoerde lezer, en daarin een totaalbeeld van de milieueffecten en te treffen mitigerende maatregelen te geven.

3.8 Methodologische aandachtspunten voor vervolg

De Commissie heeft een aantal opmerkingen over de in het MER gebruikte methodologie. Dit betreft geen punten waarop naar haar oordeel aanpassing van het MER *noodzakelijk* is. Wel zijn het aandachtspunten voor toekomstige milieueffectrapporten op Aruba. Het gaat om de volgende drie punten:

- **Systematische vergelijking scenario's.** Qua presentatie en opzet zou het MER aan kracht winnen als het een meer systematische vergelijking zou maken van scenario's 1 en 2, vooral in de tekst. Bijlagen 31 en 32 van het MER bevatten hiertoe inzichtelijke tabellen. Een begeleidende tekst per milieuthema in het hoofdrapport zou verhelderend zijn.
- **Onderscheid grof stof en fijn stof.** Op het thema 'stof' (luchtkwaliteit) is het onderscheid tussen grof stof en fijn stof in het MER niet consistent. Grof stof (PM) is visueel waarneembaar en bevat al het stof. Dit stof ontstaat bij bouwwerkzaamheden en handling van droge bulk en veroorzaakt vaak (visuele) hinder. Mitigerende maatregelen hiervoor zijn halfdoorlatende stofschermen en filters in de uitlaatsystemen. Fijnstof (alles kleiner dan PM₁₀, <10µm) is niet visueel waarneembaar, is een gevolg van onder andere verbranding, het productieproces en verkeer. Fijn stof komt in de luchtwegen (gezondheidseffect). Een beter onderscheid tussen deze vormen van stof zou bijdragen aan een consistentere effectbeoordeling.
- **Beschrijving en motivatie keuze voorkeursalternatief.** Een project-MER, zoals het onderhavige, beschrijft in Nederland ook het voorkeursalternatief (VKA) en de milieugevolgen daarvan. Dat is het alternatief dat Petros, mede op basis van het MER, voorstelt, inclusief mitigerende maatregelen. Voor de besluitvorming en omgeving is inzicht in het VKA belangrijke informatie, omdat het een beeld geeft van het project dat in principe gerealiseerd gaat worden. Hier zou dat betekenen dat op basis van de scenario's 1 en 2 en de milieugevolgen van fase 2 een VKA wordt beschreven.

4 Beoordeling IFC Performance Standards

In de voorgaande hoofdstukken zijn onderwerpen behandeld die ook centraal staan in de IFC Performance Standards. In dit hoofdstuk belicht de Commissie een aantal onderwerpen waarop deze standaarden specifieke vereisten of richtlijnen geven. Om aan de standaarden te voldoen zouden het project en het MER de hieronder genoemde informatie moeten aanvullen.

Onderdeel van de standaarden zijn ook de betrokkenheid van belanghebbenden en openbaarmakingsverplichtingen. De Commissie heeft geen volledige toetsing uitgevoerd van die aspecten, omdat voor haar niet volledig te beoordelen is hoe belanghebbenden daadwerkelijk zijn betrokken en omdat de wijze van openbaarmaking op het moment van beoordelen van het MER nog niet duidelijk is.

Performance Standard 1: Assessment and Management of Environmental and Social Risks and Impacts

- **Extreme situaties en management daarvan.** In het MER ontbreekt een risicoanalyse van extreme situaties die kunnen optreden, bijvoorbeeld bij orkanen of aanvaringen met schepen, of bij grote lekkages uit het projectdeel op land, inclusief een 'management plan' om daarmee om te gaan.
- **Consequenties (kansen en risico's) voor de huidige visserijsector.** De gevolgen in termen van economie en werkgelegenheid zijn kwalitatief in beeld gebracht in bijlage 37 van het MER, maar zouden kwantitatief uitgewerkt kunnen worden. Specifiek voor de visserijsector zijn bovendien relevant: (1) mogelijke toename van concurrentie en (2) het risico dat de gekweekte vissen na een aantal generaties genetisch gaan verschillen van wilde soortgenoten. Als gekweekte vissen ontsnappen uit de viskooien, kan dat gevolgen hebben voor de visserij. De ontsnapte vissen kunnen immers gaan paren met de wilde red snapper, waardoor de genetische diversiteit van de wilde populatie(s) verandert. Bij de effectbeoordeling is een kaart van de huidige gebieden voor visserij behulpzaam.
- **Aantrekkingskracht predatoren (haaien), risico voor toerisme.** In gesprekken met vertegenwoordigers van de toerisme-sector heeft de Commissie vernomen dat er zorgen zijn dat de viskooien predatoren, in het bijzonder haaien, zullen aantrekken en dat daarmee de kans wordt vergroot dat haaien ook opduiken bij de stranden. Het MER maakt op basis van ervaringen in projecten elders in de wereld aannemelijk dat de aantrekkingskracht beperkt of afwezig zal zijn. Desondanks kan nu nog niet definitief worden aangetoond dat het project op deze specifieke locatie geen predatoren zal aantrekken. Bij het in beeld brengen van dit risico beveelt de Commissie aan om gebruik te maken van ervaringen elders op de wereld en deze inhoudelijk te documenteren en presenteren in het MER.
- **Maatregelen voor 'do good'.** Vanuit het principe van 'do good' uit het Global Biodiversity Framework³⁸ is het nuttig om bij projecten die de biodiversiteit kunnen doen verminderen onderzoek te doen naar compenserende maatregelen. Hierbij kan Petros denken aan ondersteuning van initiatieven zoals het herstel van het mariene ecosysteem en het planten van bomen voor CO₂-vastlegging.
- **Diervriendelijkheid.** Het MER bevat geen informatie over de wijze waarop stress en pijn wordt voorkomen bij elke behandeling, inclusief tijdens levend transport en het doden van de dieren. Ook bevat het geen informatie over de wijze waarop ziekte bij vissen voorkomen wordt. Mogelijk wordt dit (deels) ondervangen door het 'Aquaculture

³⁸ Zie [Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework](#) (2022).

Stewardship Council’-label en ‘Best Aquaculture Practices’-label. Belangrijk is in ieder geval dat er goede werkprotocollen zijn die kans op ziekte minimaliseren.

- **Participatie en communicatie en structureel overleg met belanghebbenden.** Petros heeft positieve intenties ten aanzien van transparantie, participatie en communicatie duidelijk toegelicht.³⁹ Desondanks heeft de Commissie gemerkt dat er nu onder externe belanghebbenden veel onduidelijkheid is over het project en de gevolgen ervan. Mede daardoor bestaat er onder een aantal belanghebbenden ook weerstand. Dit wordt onder meer veroorzaakt doordat het beeld is ontstaan dat niet alle informatie met belanghebbenden gedeeld wordt en dat niet expliciet op zorgen van belanghebbenden wordt ingegaan.
- **Visvoer in de keten.** Om op lange termijn 2.000 ton vis op jaarbasis te produceren is een grote hoeveelheid visvoer nodig, die bovendien ingevoerd wordt. Een kansrijke manier om de milieugevolgen in de waardeketen te verduurzamen is via de keuze van de ingrediënten die in het voer worden gestopt. De Commissie beveelt aan om in het MER een beschrijving te geven van de grove samenstelling en herkomst van het visvoer en de milieugevolgen van de productie.
- **Klimaatimpact per kilo geproduceerde vis.** Ten behoeve van de communicatie over de klimaatimpact van het project is aanbevelenswaardig om in beeld te brengen hoeveel CO₂-equivalenten per kilogram geproduceerde vis het bedrijf produceert.
- **Een globaal beeld van de exit-strategie,** voor het geval het project na realisatie ontmanteld moet worden, is aanbevelenswaardig. Hiertoe kan een fonds worden ingesteld.

Andere punten komen al aan de orde in hoofdstuk 3 van dit advies.

Performance Standard 2: Labor and Working Conditions

- In het MER wordt beperkt ingegaan op de gezondheid van medewerkers (blootstelling geluid, luchtkwaliteit). Dit zou verder uitgewerkt kunnen worden. Gedacht kan worden aan de blootstelling ten gevolge van de emissie aan (fijn)stof en verbrandingsgassen van de naastgelegen elektriciteitsfabriek en steenverwerking.

Performance Standard 3: Resource Efficiency and Pollution Prevention

Dit punt komt al aan de orde in hoofdstuk 3.

Performance Standard 4: Community Health, Safety, and Security

Dit punt komt al aan de orde in hoofdstuk 3.

Performance Standard 5: Land Acquisition and Involuntary Resettlement

Dit punt is niet relevant voor dit project.

Performance Standard 6: Biodiversity Conservation and Sustainable Management of Living Natural Resources

Dit punt komt al aan de orde in hoofdstuk 3.

Performance Standard 7: Indigenous Peoples

Dit punt is niet relevant voor dit project.

³⁹ Zie ook de beschrijving van de ‘stakeholder-sessies’ in bijlage 37 van het MER.

Performance Standard 8: Cultural Heritage

Dit punt is niet relevant voor dit project.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. De werkgroep van de Commissie heeft in de week van 20 januari 2025 een bezoek gebracht aan Aruba en de projectlocatie op land, en gesproken met vertegenwoordigers van de regering van Aruba, de initiatiefnemer en externe belanghebbenden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. Simone Filippini (voorzitter)

dr. Godfried van Moorsel

dr. André van Proosdij

dr. Marc Verdegem

ir. Paul van Vugt

dr. Arend Kolhoff (secretaris Internationaal)

mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris Nederland, penvoerder)

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld en bevoegd gezag

Vestigingsvergunning (Minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling);

Aanlegvergunning (Minister van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke ordening);

Hindervergunning (Minister van Justitie en Sociale Zaken);

Ontheffing flora en fauna (Minister van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken).

Bevoegd gezag MER

Minister van Transport, Integriteit, Natuur en Ouderenzaken.

Initiatiefnemer besluit

Petros Aquaculture Operations.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Aruba heeft geen regelgeving die een MER verplicht voor projecten met aanzienlijke milieueffecten. De betrokken ministers hebben besloten om van de initiatiefnemer een MER te vragen ter onderbouwing van de vergunningaanvragen.

Heeft de Commissie zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 20 januari 2025 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant.

Gesprekken met belanghebbenden tijdens adviestraject

De Commissie heeft in de week van 20 januari 2025 gesproken met Aruba Tourism Authority (ATA), Aruba Hotel and Tourism Association (AHATA), de Commissie bescherming flora en

fauna, Aruba Marine Mammal Foundation, TortugAruba, Aruba Conservation Foundation, ScubbleBubbles en Aruba Birdlife Conservation.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiener.nl projectnummer [3884](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760

3511 MK Utrecht

t 030-2347666

e info@commissiemer.nl

w commissiemer.nl